

FAKULTA
HUMANITNÍCH STUDIÍ
Univerzita Karlova

Posudek oponenta disertační práce

Mgr. Vratislav Kozák: Akcentace sociální otázky u T. G. Masaryka v rámci druhé poloviny 19. století. FHS UK, Praha 2023, 244 s. (školitel prof. Miloš Havelka, CSc.).

Masaryk – a zejména intelektuálně podnětnější mladý Masaryk – zajímá české filosofy a historiky vědy dlouhodobě, autor předložené práce se přitom s velkou částí jejich děl seznámil (škoda jen, že mezi interprety Masaryka jakožto náboženského myslitele zapomněl na J. Doležala a K. Vorovku, nebo že mu sociologický pohled reprezentuje právě A. Vaněk, nikoli třeba M. Petrušek, z jehož díla je citováno jen slovníkové heslo) a vyvodil z ní vlastní výzkumné téma, respektive interpretační strategii. Soudí, že dosavadní Masarykovi interpreti chybovali snažíce se jej partikularizovat, zatímco jediným správným modelem je uznat pluralitu Masarykových vědeckých i občanských zájmů, byť v určité hierarchii. Kozák přitom identifikuje pět hlavních polí Masarykova úsilí (národní, politickou, náboženskou, vzdělávací a sociální problematiku), hierarchicky totožných, leč co do významu časově proměnlivých, v jejichž středu stojí ústřední, už dobovým kontextem podmíněná otázka sociální.

Tento model lze asi přijmout, rovnou však konstatuji, že není ani zcela nový, ani dostatečně signifikantní. Pokud je mi známo, žádný rozumný interpret Masarykova díla v minulosti se nikdy nesnažil redukovat je na jedinou určující složku, s tematickou i metodologickou pluralitou všichni počítali přinejmenším implicitně, a podobně artificie se mi jeví Kozákova klasifikace hlavních složek. Lze skutečně vést hranice mezi národní, politickou a sociální problematikou? Nebo mezi problematikou vzdělávací, náboženskou a sociální, potažmo opět i politickou? Můžeme sociologii (resp. Masaryka jako sociologa) chápat jako „řešitele těžké sociální situace doby“ (s. 19) – je to ještě sociologie, resp. je to vůbec sociologie? Není významnějším středobodem Masarykova uvažování politická orientace, resp. politizace všech témat a problémů, jimiž se zabýval? Tím nechci zpochybnit právo autora na volbu vlastních kategorií, jen postrádám jejich dostatečnou argumentační oporu, ať už vlastní nebo vycházející z literatury.

Podobně problematickou se mi jeví pramenná základna. Autor vyšel z většiny (proč ne všech?) Masarykových knižních děl publikovaných ve druhé polovině 19. století, ale jen z některých textů časopiseckých (především raná *Theorie a praxis* a pozdější *Rukověť sociologie*, naopak postrádám mnohé další důležité články z *Athenaea* a *Naší doby*), z univerzitních přednášek a veřejných projevů (někdy i pozdějších) a části korespondence, což je jistě široké spektrum, ne však všeobsažné. Proč – kromě již uvedeného – chybí stať *O studiu děl básnických* a vůbec literární reflexe, recenze a různé časové glosy, pro Masaryka tak důležité?! Není to opět poněkud svévolný přístup, tím spíše, že práce postrádá jeho zdůvodnění? Na tuto otázku nemám odpověď, co je však horší – po mém soudu odpověď nedisponuje ani autor, protože sice chce interpretovat *celého* Masaryka v určitém časovém období, avšak rezignoval na to, aby si přečetl byť jen celé Masarykovo v tomto období publikované dílo.

Katedra historických věd

Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8

telefon: (+420) 224 271 423

e-mail: zdenek.nespor@fhs.cuni.cz

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ Univerzita Karlova

Přijmeme-li metodologii disertace jako danou, práce se po úvodním vymezení přístupu člení na pět kapitol věnovaných jednotlivým výše zmíněným složkám Masarykova myšlení a snažení, od religiozity po sociálno, které rámuje již v úvodní kapitole popisovaná *Theorie a praxis* – podle autora neprávem opomíjená – a o čtvrt století pozdější shrnující *Otázka sociální*, jíž je věnovaná samostatná kapitola. Oba tyto spisy, stejně jako ty mezilehlé, pokud se mu „vešly“ do uvedených kategorií, a ze sekundární literatury známé Masarykovy životní peripetie, Kozák obsahově interpretuje věrně, byť s ohledem na vlastní záměry (centrální myšlenka rovnosti, v závěru na s. 239 doplněná o komplexní spolupráci).

Poněkud horší je to v některých případech s ohledem na kontext: nazvat Apostolikum „důležitým křesťanským dokumentem“ (s. 41) je ignorantství, aniž autor pochopil, které části vyznání (a proč) Masarykovi vlastně vadily; s tím souvisí i nesmyslné označení unitářství za protestantismus (s. 49) a nedostatečně hluboká analýza Masarykova vlastního protestantismu (s. 51n.). Podobné lapsy, nebo přinejmenším formulační nejasnosti a nedotaženosti lze najít i v dalších kapitolách. Pátá kapitola se na rozdíl od původního modelu („problematika politická“), zabývá spíše ekonomickými, případně sociálními otázkami (v názvu má „hospodářsko-politický aspekt), zatímco v šesté autor hovoří o Masarykovi jakožto zakladateli české sociologie, aniž by si uvědomil, že ta se nejpozději od meziválečného období ubírala úplně jinými cestami a Masaryka za svého zakladatele považovala stále méně (přinejmenším věcně, ne-li už deklaratorně). Chalupný sice Masaryka opravdu kritizoval, ale nikoli primárně jako sociologa, a mezi jeho „velké kritiky“ (s. 190) by v tomto ohledu naopak patřil v práci neuvedený J. Král.

Na druhou stranu nechci přeceňovat význam těchto chyb: rozebírat život a dílo T. G. Masaryka, byť jen za druhé čtvrtstoletí, je obrovský úkol a různé nedostatky najdeme i u všech dřívějších Masarykových interpretů. Spíš se mi zdá, že V. Kozák je ve většině případů práv věci a chybuje-li, nechýbuje o moc hůř než nejvýznamnější z jeho předchůdců, jen – poučen jejich díly – jinde a jinak.

Na to, že jde o práci disertační, autor nechává proklouznout nápadně velké množství formálních nedostatků. Proč jsou v bibliografii jako „prameny“ označeny jen dobové periodické publikace (navíc jen některé: *Theorie a praxis* ano, *Rukověť sociologie* nikoli), zatímco další spisy T. G. Masaryka i jeho současníků (Kaizlovy paměti) jsou mezi sekundární literaturou?! Podobně nesmyslný je oddíl „Odborné práce a studie“, zahrnující kvalifikační práce, časopisecké studie i prameny – dobovou Gollovu recenzi. Proč jsou ve vlastním textu práce některá toponyma počesťována a jiná nikoli (na s. 95–96 najdeme „Graz“ vedle „Lipska“; nejde tedy o úsus hlavní vs. ostatní města, kdy by v exonymní verzi měla figurovat pouze Vídeň)?

* * *

Mgr. Kozák si předsevzal nelehký úkol představit dílo a postoje T. G. Masaryka v poslední čtvrtině 19. století jako jednotný a koherentní celek. Prostřednictvím akcentace sociální otázky (snaha o maximální rovnost ve společnosti, která je chápána jako evolučně kooperativní) se mu to do značné míry daří, ovšem za cenu pominutí řady autorových děl (v nichž by výkladový model mohl platit, ale také nemusel) a na druhou stranu kvůli přecenění explikačních možností daného modelu. Tvrdí-li (v abstraktu), že „cílem ... není představit jen dalšího Masaryka,

Katedra historických věd

Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8

telefon: (+420) 224 271 423

e-mail: zdenek.nespor@fhs.cuni.cz

FAKULTA
HUMANITNÍCH STUDIÍ
Univerzita Karlova

který se přidá do již bohaté skladby Masaryků dosavadních“ (s. 5), obávám se, že tohoto cíle nebylo dosaženo, tím méně v podobě „osoby, která svým snažením musí nutně být blízká ne-jednomu čtenáři“. Masaryk přeci nebyl jenom „moderní“ reformista, rovnostář a feminista, ale také – což autor předložené práce jistě dobře ví – svévolný dezinterpretátor historie, poněkud nudný starosvětský moralista a jalový teoretik comtovského ražení, pominu-li už namnoze idealistický charakter jeho politického „realismu“. Tyto aspekty Masarykova díla však posuzo-vaná práce nedoceňuje, případně vůbec neuvádí.

Přestože mám vůči disertaci Mgr. V. Kozáka značné výhrady, zároveň soudím, že autor obtížné téma zpracoval v náležité šíři i hloubce a splnil tak předpoklady pro dosažení doktorského stupně vzdělání. Práci proto **doporučuji k obhajobě**.

V Praze dne 8. srpna 2023

Prof. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.

Řádný člen Učené společnosti ČR

Vedoucí Katedry historických věd FHS UK

Vedoucí Oddělení ekonomických a náboženských studií SOU AV ČR

Katedra historických věd

Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8

telefon: (+420) 224 271 423

e-mail: zdenek.nespor@fhs.cuni.cz